Розділ 1

МАКРОЕКОНОМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

DOI: https://doi.org/10.24144/2409-6857.2022.1(59).10-15
УДК 504.06/339.656

Волошина Н.О., Лазебна О.М., Сливка Я.В.

ЕКОЛОГІЧНЕ ТА ЕКОНОМІЧНЕ ПРОСВІТНИЦТВО: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ КОНТЕНТ СОЦІОЕКОЛОГІЧНИХ ВИКЛИКІВ

Сучасний освітній процес потребує нового змістового і методичного забезпечення відповідно розвитку суспільства і вимог соціуму майбутнього. Підготовка фахівців визначається затребуваністю працівників на ринку праці, здатних задовольнити вимоги роботодавця. Компетентність респондента – пошукача залежить від отриманих практичних умінь, навичок реалізації конкретної діяльності. Екологічна проблематика пронизує життєдіяльність суспільства на усіх рівнях його існування, секторально об'єдуючи діяльнісний потенціал спеціаліста, векторно спрямовує компетентнісний підхід фахової підготовки професійого робітника. Стаття присвячена проблемі затребуваності просвітницької діяльності у питанні зменшення «вуглецевого сліду» як впливового чинника вирішення глобальних екологічних проблем на рівні пересічного громадянина.
Ключові слова: компетентнісний підхід, просвітницька діяльність, вуглецевий слід, екологічний проект, соціоекологічне опитування, банкінг, бухгалтерський облік, «зелені тарифи».

Постановка проблеми. Підготовка фахівців сучасного ринку праці потребує переорієнтації на інтеграцію здатностей майбутнього працівника, в тому числі екологів, фінансистів, економістів, обліковців. Вирішення глобальних екологічних проблем вимагає освоєння і конкретизації діяльності працівника у певному секторі.

Зростаюча динаміка показника вуглецевого сліду, в тому числі і в Україні, обґрунтовується багатьма чинниками, насамперед, соціоекономічними.

Наростаючі обсяги викидів парникових газів в атмосферу, як результат життєдіяльності людини, пов'язані з виробництвом, використанням, утилізацією товарів та наданням послуг є фундаментальними у формуванні «вуглецевого сліду». Дієві економіка та фінансова система виступають факторними позиціями, здатними значно сприяти подоланню означеної проблеми. Спрямування коштів на екологічні проекти, тендери або програми енергомодернізації, інвестиції в альтернативні джерела енергії, скорочення викидів парникових газів є запорукою реалізації регіональних зон інноваційного розвитку.

Серед іншого, належної уваги у вивченні проблематики заслуговують питання щодо обізнаності населення про причинно-наслідкові зв'язки в питаннях економіки та екології. Діяльність банківських установ щодо екологізації фінансової сфери та зменшення вуглецевого сліду потребують інформаційного забезпечення щодо розуміння суспільством проблемності теми, необхідності актуалізації роботи сектору.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У своїх дослідженнях питання «зеленої» економіки, фінансування розглядали вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема: Є. Барбієр, Ю. Бережна, Т. Буренко, Б. Буркинський, О. Веклич Т. Галушкіна, Б. Данилишин, Н. Захаркевич, А.Качинський, Д. Клиновий, В. Потапенко, А. Камерон, А. Марканді, Л. Мельник, В. Мороз, Л. Мусіна, Н. Олійник,

©Волошина Н.О., д.біол.н., професор, завідувач кафедри екології, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, м.Київ

Лазебна О.М., к. пед.н., доцент кафедри екології О. М. Лазебна, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, м.Київ

Сливка Я.В., к.е.н., доцент кафедри економіки та менеджменту Карпатського інституту підприємництва Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», м.Хуст

Д. Піарс, К. Стюарт, Н. Шлапак та ін. Не применшуючи результати попередніх досліджень, актуальним виступає подальше вивчення та оцінка «вуглецевого сліду», економічне обґрунтування впровадження екологічних технологій, просвітницька діяльність у питанні зменшення «вуглецевого сліду» та відновлення екології в цілому.

Формулювання цілей статті передбачає вивчення зв'язку фінансової системи та свідомого споживання у соціоекологічному розрізі та пошук методичного висвітлення і вирішення питання у фаховій підготовці екологів, фінансистів, економістів, обліковців.

Опис основного матеріалу дослідження. Сьогодення вимагає нових підходів у реалізації освітнього процесу, нового змістового і методичного забезпечення, орієнтованого на концепти майбутніх соціальних викликів розвитку суспільства, в тому числі і в екологічній галузі. Підготовка фахівців має передбачати зазначене і передувати йому. Конкурентноспроможність на ринку вимагає компетентнісного підходу у формуванні здатностей професійного працівника та особистісно орієнтованого підходу у становленні характеристик сучасного учасника розбудови держави.

Потреба у конкурентноздатних, компетентних працівниках впливає на змістове і методичне забезпечення освітньої підготовки, здатної забезпечити вимоги роботодавця і виклики соціуму. Екологічне забарвлення більшості глобальних проблем сьогодення формує потребнісну сферу професійної діяльності спеціалістів. Однією з таких є розуміння й використання банківського сектору для вирішення екологічних проблем, належного облікового відображення, зокрема, проблема залучення фінансового потенціалу щодо «вуглецевого сліду» як одного із чинників, визначальних у кліматичних змінах, проблемі потепління.

Проблема реалізації «зеленого» банкінгу та отримання «зелених кредитів» в ряді банків України, належного облікового відображення цільового використання кредитних коштів, зворотної відповіді клієнтів банків на екологічні продукти банків в аспекті зменшення вуглецевого сліду стало завданням у визначенні стану питання на практиці.

Нині різні банки світу активно впроваджують політику екологізації задля вдосконалення власної діяльності, довіри клієнтської бази та генерування доходів. Останнім часом характерною особливістю банківських інновацій є зростаюча соціальна й екологічна спрямованість, що формується у процесі сприйняття банками концепції корпоративної соціальної відповідальності, відповідно до якої, за визначенням Європейської комісії, компанії добровільно ухвалюють рішення сприяти створенню кращого суспільства та чистішого навколишнього середовища.

Найбільш поширеними банківськими продуктами, з урахуванням специфіки діяльності кожного банку можна виділити наступні:

1. ОщадБанк: програма «зелена енергія» передбачає надання кредиту на зелений тариф за зниженою процентною ставкою. Умови кредиту поширюються на придбання та встановлення сонячних станцій, вітрових станцій та генераторів, теплових помп та сонячних батарей. Передбачене консультування з пропозицій провідних постачальників та дилерів обладнання [4].

2. УкрЕксімБанк: стандартний кредитний продукт, спрямований на фінансування інвестицій в галузі енергоефективності та відновлюваної енергетики, який фінансується у тому числі у рамках спільних з міжнародними фінансовими організаціями програм. Загалом Укрексімбанком за програмами сталого розвитку МФО залучено близько 500 млн. дол. США, із застосуванням яких профінансовано майже 100 проектів з енергоефективності та відновлюваних джерел енергії загальною вартістю понад 800 млн. дол. США [6].

3. УкргазБанк: еко-банкінг, який ключає в себе спеціальні відсоткові ставки за еко-кредитами; унікальну методику, розроблену банком у співпраці з Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC), допомагає реалістично оцінити очікувані результати на етапі попереднього розгляду. Це дозволяє за потреби коригувати проект для досягнення оптимальних показників окупності та економії енергозатрат; просту й швидку процедура оформлення кредиту; гарантії надійності державного банку; співпраця з акредитованими партнерами дозволяє прискорити узгодження проекту [5].

Переважна більшість вітчизняних банків підтримує діючі державні програми та приватні ініціативи сприяння екологічних проектів, однак УкрГазБанк став першим українським учасником Коаліції лідерів у сфері тарифікації викидів вуглецю (CPLC), що не лише підтримує, а також просуває та розповсюджує ефективні системи тарифікації викидів вуглецю.

Специфіка кредитування екологічних проектів зумовлена відсутністю або великим терміном окупності таких проектів, відсутністю кредитної застави, гаранта, спів фінансування,

необхідність додаткового консультування з особливостей реалізації проекту тощо. Наявна ситуація вимагає спеціальних знань для оцінки проектів та більш лояльні умови для отримання «зелених кредитів».

Екологічна складова корпоративної соціальної відповідальності виявляється в соціально-економічних відносинах, що включають ініціативні та добровільні додаткові зобов'язання товаровиробника-природокористувача з еколо-гічного супроводу бізнес-діяльності з метою мінімізації негативного та максимізації позитивного впливу на природу та людину, та від-повідні стимулюючі заходи з боку держави [1; 7].

Більшість провідних світових банків Citigroup, Mizuho Financial Group, Sumimoto Mitsui Financial Group, HBOS, Deutsche Bank – вже впровадили сертифіковані системи екологічного менеджменту по міжнародному стандарту ISO 14001. Банки Credit Agricole Groupe, JP Morgan Chase& Co, BMP Paribas, Societe Generale) мають сертифіковані системи менеджменту якості за стандартом ISO 9001 впровадження програм по створенню корпоративної культури, орієнтованої на сталий розвиток, застосовують соціальні та екологічні критерії для оцінки кредитованих проектів; впровадження програм типу «зелений офіс» та готують звітність сталого розвитку [2].

За інформацією офіційних сайтів банків було здійснено дослідження сучасного стану впровадження українськими банками принципів сталого розвитку, а саме: корпоративної соціальної та екологічної відповідальності (основні результати представлено на рис 1)[1].

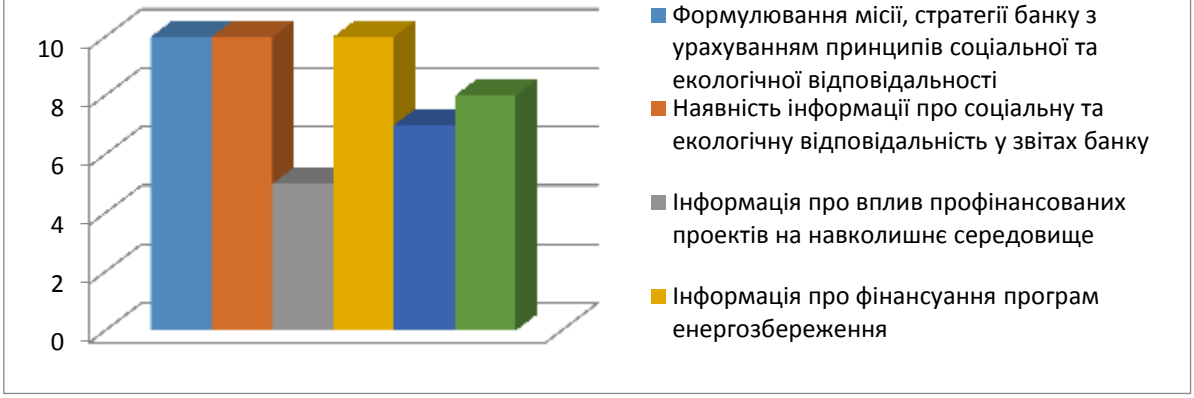

Рис. 1 Характеристика соціальної та екологічної корпоративної відповідальності банків України

За результатами дослідження 10 найбільших банків України, визначено характерні риси, що характеризують сучасний стан корпоративної соціальної та екологічної відповідальності: банки працюють відповідно до стратегій сталого розвитку; банки активно декларують свої соціальні та екологічні цілі; ряд банків розкриває інформацію про проекти, які вони фінансують та їх соціально-екологічні наслідки; банки дотримуються Кодексу корпоративної етики; дотримуються міжнародних стандартів соціальної та екологічної відповідальності; більшість банків застосовує екваторіальні принципи в своїй діяльності (Вони використовують системи для забезпечення мінімального стандарту у питанні надійного прийняття рішень у процесі кредитування різних екологічних проектів); банки все активніше переходять до «зеленого» банкінгу, використовуючи у своїй роботі зелене кредитування

При виборі напрямків реалізації корпоративної соціальної відповідальності вагома частина банківських установ обирає декілька напрямків соціальної активності і залучають якомога більше ресурсів на реалізацію обраних екологічних та соціальних програм.

Готовність суспільства до використання продукту «зеленого банкінгу» вивчалася проведенням опитування. Група респондентів обрана довільно, різного віку і соціального статусу. Розроблену анкету щодо розуміння поняття «екологічної відповідальності», споживчої потреби людини та економії ресурсів планети оформлено Googl-формою (табл.1.)

[1]Аналіз проводився серед 10 найбільших банків України: ПриватБанк, Ощадбанк, Укрексімбанк, Укргазбанк, Райффайзен Аваль, Альфа-Банк, УкрСиббанк, ПУМБ, ОТР Bank, Crédit Agricole, які мають найбільші чисті активи станом на 2021 рік

Таблиця 1

Опитування за напрямком «екологічної відповідальності»

№ з/п	Запитання	Варіанти відповідей
1.	Яким видом транспорту зазвичай користуєтеся?	А) авто, Б) громадський (тролейбус, трамвай, метро); В) вело
2	Чи використовуєте (самі чи в родині) альтернативні джерела енергії?	А) сонячні, вітрові чи інші установки; Б) пелети для обігріву приміщення; В) не користуємося
3	Чи вимикаєте Ви світло коли воно не потрібне?	А) завжди вимикаю; Б) ні; В) не завжди
4	Чи сортуєте відходи?	А) сортую відповідно 4-ох категорій (папір, скло, пластик, харчові відходи); Б) сортую, але тільки особливо небезпечні відходи (електроприлади, батарейки тощо); В) не сортую
5	При купівлі побутової техніки звертаєте увагу на характеристики енергозатратності?	А) завжди звертаю увагу, обираю продукцію класу А; Б) звертаю увагу на енергозатратні характеристики, але обираю техніку класу В, З, D; В) не звертаю увагу на характеристики енергозатратності продукції.
6	Зазвичай розраховуєтесь за товари і послуги готівкою чи картою?	А) готівкою; Б) картою; В) 50 на 50, готівка і карта
7	Чи відомо Вам, що всі товари і послуги, які споживаються, мають «вуглецевий слід»?	А)так; Б) ні

Відповіді на питання наведені у табл.1. надали 100 респондентів: 50 респондентів віком від 18 до 39 років; 50 респондентів – віком від 40 до 60 років. Довірча ймовірність складає (точність) 95 %. Довірчий інтервал (похибка) становить 5%. Необхідний розмір вибірки становить 80. При розрахуванні довірчого інтервалу отримано показник ± 0.98%. Всього було розіслано анкет -150, отримано відповідей - 100. Результати опитування представлені у табл. 2.

Таблиця 2

Результати опитування «екологічної відповідальності»

№	Запитання	Респонденти (18-39 років)	Респонденти (40+ років)
1.	Яким видом транспорту зазвичай користуєтеся?	А) авто – 12%; Б)громадський – 88%; В) вело – 0%;	А) авто – 64%; Б)громадський – 34%; В) вело – 2%;
2.	Чи використовуєте (самі чи в родині) альтернативні джерела енергії?	А) Установки викор.– 6%; Б) пелети– 2%; В) не користуюся – 92%;	А) Установки викор.– 5%; Б) пелети– 3%; В) не користуюся –92%
3.	Чи вимикаєте Ви світло коли воно не потрібне?	А) завжди вимикаю – 48%; Б) ні – 8%; В) не завжди -44% ;	А) завжди вимикаю – 60%; Б) ні – 2%; В) не завжди -38%.
4.	Чи сортуєте відходи?	А) сортую відповідно 4-ох категорій (папір, скло, пластик, харчові відходи) – 22%; Б) сортую, але тільки особливо небезпечні відходи (електроприлади, батарейки тощо) – 56%; В) не сортую – 22%.	А) сортую відповідно 4-ох категорій (папір, скло, пластик, харчові відходи) – 16%; Б) сортую, але тільки особливо небезпечні відходи (електроприлади, батарейки тощо) – 70%; В) не сортую – 14%.
5.	При купівлі побутової техніки звертаєте увагу на характеристики енергозатратності?	А) завжди звертаю увагу, обираю продукцію класу А – 34%; Б) звертаю увагу на енергозатратні характ-ки, але обираю техніку класу В, З, D – 4% ; В) не звертаю увагу на характ-ики енергозат-ратності продукції – 62%.	А) завжди звертаю увагу, обираю продукцію класу А – 50%; Б) звертаю увагу на енергозатратні характ-ки, але обираю техніку класу В, З, D – 2% ; В) не звертаю увагу на характ-ики енергозат-ратності продукції – 48%.
6.	Зазвичай розраховуєтесь за товари і послуги готівкою чи картою?	А) готівкою -8%; Б) картою – 44%; В) 50 на 50, готівка і карта-48%	А) готівкою -8%; Б) картою – 24%; В) 50 на 50, готівка і карта-68%
7.	Чи відомо Вам, що всі товари і послуги, які споживаються, мають «вуглецевий слід»?	А)так – 78%; Б) ні – 22%	А)так – 90%; Б) ні – 10%

За даними табл..2., проведене опитування вказує, що і старше і молодше покоління обізнане в питанні вуглецевого сліду. Водночас, є необхідність в діяльності просвітницького

характеру, щодо ознайомлення споживачів товарів і послуг із поняттям «вуглецевого сліду», як одного із визначальних показників у питаннях наслідку глобального потепління, зміни клімату.

Встановлення вартості або ціни викидів вуглецю дозволяє впливати на першопричину зміни клімату, служить компаніям та окремим особам стимулом до перегляду характеру інвестицій, виробництва та споживання. Подаючи ясний і потужний ціновий сигнал, тарифікація викидів вуглецю створює правильні стимули настільки великого масштабного переходу до «низьковуглецевої» економіки.

Тарифікація викидів вуглецю – це проста, чесна і ефективна стратегія вирішення проблеми зміни клімату. Тарифікація може забезпечити додаткові вигоди за рахунок зниження забруднення повітря і навантаження на дорожню мережу, і в той же час, допомогти уникнути зростання витрат на заходи щодо зниження впливу на довкілля, які пов'язані з сучасною «вуглецевомісткою» моделлю зростання світової економіки.

Наступним було здійснення еколого-просвітницької діяльності із тематики використання елементів «зеленого банкінгу», актуальних державних та приватних програм із надання «зелених кредитів», що направлені на вирішення проблеми зменшення навантаження на довкілля. На просвітницькому івенті для студентів, які живуть в гуртожитку № 7 НПУ ім. М.П. Драгоманова, були висвітлені такі питання: 1) що таке «вуглецевий слід»? Його джерела, наслідки та способи зменшення в побутових умовах; 2) користь сортування відходів та способи їх сортування; 3) що таке екомодернізація оселі? 4) користь альтернативних джерел енергії.

Результатом проведеного заходу стала пропозиція щодо екомодернізації кімнат та коридорів гуртожитку, проведено екоаудит кімнат студентів, коридорів і кухонь. Найпростіше, що можна здійснити власними силами, без залучення значного фінансового чинника визначено наступне: встановити біля радіаторів тепловідбиваючі екрани; встановити баки для небезпечних відходів.

Перехід на енергозберігаючу процедуру використання природних ресурсів (вчасне вимикання світла, вибір менш енергозатратних приладів, сортування відходів тощо) [3] дозволить зменшити «вуглецевий слід», який залишає кожен студент.

Для таких соціально-побутових заходів в фінансовій сфері існують свої заохочення. Наприклад, банки дають кредити на проекти із енергозбереження, які мають менші відсотки, або кредити на встановлення сонячних панелей або вітрових станцій.

Реалізація еко-проекту EcoDo студентами кафедри екології, щодо роздільного збору відходів в університеті спрямована на формування норм раціонального природокористування серед студентів і викладачів НПУ ім. М.П. Драгоманова. Метою проекту було:

- екологічне просвітництво;
- налагодження співпраці та взаємовигідних відносин з екологічними організаціями («Зелений птах», «Україна без сміття»);
- екологізація процесу поводження з відходами на прикладі сортування і переробки паперових стаканчиків (горняток).

Для студентів-екологів – це набуття здатностей організації і проведення просвітницької роботи у повсякденному побуті суспільного життя.

Проведення науково-дослідницької діяльності з тематики залучення «зеленого кредитування» до екологічних проектів має прямий зв'язок із вирішенням глобальних екологічних проблем. На разі, в Україні недостатньо поінформоване населення з проблематики і фахівці відповідної галузі є затребуваними в такому секторі роботи, що є вагомим впливовим чинником на розробку змістового і методичного контенту процесу підготовки професійних екологів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підготовка фахівців екологічної та економічної галузі, орієнтована на сучасні потреби суспільного розвитку, вимагає компетентного підходу та інтеграції й поінформованості різних секторів діяльності соціуму. Серед іншого, фінансове забезпечення проектів екологічного характеру є впливовим чинником щодо затребуваності й необхідності у їх об'єктивації.

Встановлення плати за викиди вуглецю є важливим кроком, і багато представників приватного сектору переконані в тому, що урядам необхідно рухатися в цьому напрямку для ефективного вирішення проблеми зміни клімату. Число компаній, що готуються до діяльності в умовах підвищеної вартості викидів вуглецю, швидко зростає.

Використання методичних прийомів у підготовці екологів щодо питання участі фінансових установ в життєдіяльності людини як респондента діяльності у вирішенні екологічних проблем є актуальним і на часі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Капіталізм з людським обличчям URL: https://news.finance.ua/ua/news/-/150085/kapitalizm-z-lyudskym-oblychchyam.
2. Лещинская К.Л., Васильева А.В. Устойчивое развитие компаний финансового сектора. *Банковское дело*. 2008. № 10. С. 89-92.
3. Мунтян О. Як створюється вуглецевий слід і чи можливо його позбутися? *Icoola.ua.* 2021. URL: https://icoola.ua/blog/sho-take-vuglecevyi-slid.
4. Ощад Банк. Офіційний сайт. URL: https://www.oschadbank.ua/credit/green-energy
5. УкрГазБанк. Офіційний сайт. URL: http://www.ukrgasbank.com/eco
6. УкрЕксімБанк. Офіційний сайт. URL: https://www.eximb.com/ua/bank/press/novyny-banku/ukreksimbank-nayaktivnisha-finustanova-ukraini-ta-regionu-z-ekologichnogo-krediruvannya.html
7. Guide to Corporate Sustainability // United Nations Global compact // www.unglobalcompact.org.
8. Standart ISO 26000:2010. Kerivnytstvo z sotsialnoi vidpovidalnosti [Standard ISO 26000:2010. Guidance on Social Relevance], available at: http://www.ksovok.com/doc/iso_fdis_ 26000_rus.pdf

REFERENCES

1. Kapitalizm z lyuds'kym oblychchyam [Capitalism with a human face]. (n.d.) Retrieved from: https://news.finance.ua/ua/news/-/150085/kapitalizm-z-lyudskym-oblychchyam [in Ukrainian].
2. Leshchynskaya, K.L., & Vasylieva, A.V. (2008). Ustoichivoe razvitie kompanii finansovogo sektora [Sustainable development of financial sector companies]. Bankovskoe delo – Banking, 10, 89-92 [in Russian].
3. Muntyan, O. (2021). Yak stvoryuyet'sya vuhletsevyy slid i chy mozhlyvo yoho pozbutysya? [How is the carbon footprint created and is it possible to get rid of it?]. Retrieved from: https://icoola.ua/blog/sho-take-vuglecevyi-slid [in Ukrainian].
4. OshchadBank. Ofitsiynyy sayt. [OshchadBank. Official site]. (n.d.). Retrieved from: https://www.oschadbank.ua/credit/green-energy [in Ukrainian].
5. UkrHazBank. Ofitsiynyy sayt. [UkrHazBank. Official site]. (n.d.). Retrieved from: http://www.ukrgasbank.com/eco [in Ukrainian].
6. UkrEksimBank. Ofitsiynyy sayt. [UkrEksimBank. Official site]. (n.d.). Retrieved from: https://www.eximb.com/ua/bank/press/novyny-banku/ukreksimbank-nayaktivnisha-finustanova-ukraini-ta-regionu-z-ekologichnogo-krediruvannya.html [in Ukrainian].
7. Guide to Corporate Sustainability. United Nations Global compact. (n.d.). Retrieved from: www.unglobalcompact.org. [in English].
8. Standart ISO 26000:2010. Kerivnytstvo z sotsialnoi vidpovidalnosti [Standard ISO 26000:2010. Guidance on Social Relevance]. (2010). Retrieved from: http://www.ksovok.com/doc/iso_fdis_ 26000_rus.pdf [in Ukrainian].

14.03.2022